

CS. VARGA ISTVÁN
„A létfontosságú megértés”

Lőkös István 85 éves

Lőkös István 1933. november 10-én született Egerben, 1957-től 1985-ig az Egri Tanárképző Főiskolán tanított. 1985-től a debreceni egyetem összehasonlító irodalomtudományi tanszékének alapító tanára, 1988-tól 1994-ig tanszékvezetője, egyetemi professzora volt. Fő kutatási területe: a magyar felvilágosodás irodalma, a horvát, szlovén, szerb irodalom, a délszláv és a magyar irodalmi kapcsolatok. Az öt barátságába fogadó Miroslav Krleža révén is szellemi, irodalmi hidakat épített Eger és Zágráb között.

A 85 érdemszerző esztendőhöz illő gratuláció az elért sikerek méltatása is. Amikor megkapta a „Horvát Hajnalcsillag Érdemrend Marko Marulić képmásával” kitüntetést, a díj átadói a következőképpen összegezték munkásságának eredményeit: „Lőkös István akadémikus [...] a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia levelező tagja. Mintegy harminc könyvet publikált horvát és magyar nyelven. Tudományos opuszának legnagyobb részét a horvát és a magyar irodalom kapcsolatának szentelte – számos tanulmányt, kritikát, esszét, újságcikket, könyvet és fordításokat. Közreadta az első magyar nyelvű horvát irodalomtörténetet, magyarra fordította Marulić *Juditját* és *Zsuzsannáját*, írt Krležáról, Đalskiról és Matošról.”

Röviden ismertetem, amit tudunk illik, legalább dióhéjban, Lőkös István kutatásainak horizontjáról, a horvátok irodalmáról, amely a professzor nagyszerű műfordításai, előadásai, szakkönyvei révén egyre tisztábban tudatosodott Magyarországon:

A középkori horvát lírában az *Énekek éneke* fordításaival, Mária-siralokkal, halotti szekvenciákkal találkozunk. A reneszánsz korban Dalmáciát, a dubrovnikai (raguzai), spliti (spalatói), zadari (zárjai) stb. „kis republikák” irodalmát sokrétű kapcsolat fűzte Itáliához. Sismundo (Šiško) Vlahović Menčetić, a legismertebb horvát petrarkista mentalitásban is Balassi Bálinthoz hasonlítható. Marulić *Judit*-eposza (1501) a hőslélekű nő és Holofernész bibliai történetének feldolgozása. Célja ugyanaz, mint a mi *Zrínyiásunké*. Latin nyelvű Marulić egy másik eposza, a *Davidias*. Brne (Bruno) Karnarutić *Sziget várának elfoglalása* című krónikás énekét Zrínyi Györgynek, a szigetvári hős fiának ajánlotta: „Zrínyi Miklósnak dicsőséges és halhatatlan híre fennen ragyog s tündököl e világ-

nak végezetéig, nemzedékről nemzedékre száll, s írás nélkül is megőrzi kegyelmének dicsőségét.”

A barokk kor gazdag horvát irodalmából kiemelkedik a Gundulić-korszak. Az epikus költészet remeke az *Osman* című, törökellenes eposz. A török korban a horvátokat Európa-szerte *reliquiae reliquiarum*nak (*maradékok maradékainak*) nevezték. A romantika korában az illírismus a horvát nemzettudatot nyelvi alapra helyezi. Ljudevit Gaj a horvátok számára Kossuth és Kazinczy volt egy személyben. Budán adta ki *A horvát helyesírás alapja* című könyvet, Ilír címen indított újságot; ekkor fogalmazódott meg a horvát nemzeti tudat.

1848/49-ben magyarok és horvátok a „divide et impera!” Habsburg-hatalompolitika és praktika miatt, önérdükük ellenére, Kossuth és Jellasics népeként kerültek egymással szembe. Az abszolutizmus idején, a Senoa-korszak irodalmában a magyar és horvát közös sors a művek tematikájában és szemléletében is megnyilatkozik. A korszak kiemelkedő alkotói: Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski, Josip Kozarac, Vjenceslav Novak, August Harambasić. A német Die Moderne mintájára a horvát irodalomtörténet Horvát modernizmus (Hrvatska moderna) néven tartja számon az 1895–1914 közötti két évtizedet. A korszak legjelentősebb lírikusa A. G. Matoš (1873–1914). Meghatározó még Vladimir Vidrić, Vladimir Nazor, Janko Leskovar, Ivo Vojnović munkássága is.

A közép-európaiság vállalásában – a szlávság felé hajló Rilke mellett – Krleža Adyt jelöli meg iránymutatónak, a „tejtestvérek” sorsközösségét valló Németh László pedig Krležát nevezi mesterének. Szerinte: „A Glembayak: egy paraszt- és kereskedősorból fölnyomult muraközi család; egy azok közül, akikkel a Habsburg monarchia kormányozta az alája került népeket. Eredetére horvát, a belékevert vér révén osztrák–olasz–magyar–cseh; szerepe szerint a monarchia javára népellenes” (*Most, punte, silta*). A *Filip Latinovicz hazatérése* és a *Zászlók* című regények a báni Horvátország történeti „summái”, amelyek az újabb kori délszláv tragédia okaira is rávilágítanak. Krleža *Kerempuh-balladák* címmel kaj dialektusban alkotott remekművet.

Lőkös István irodalomtudós, munkássága a „tejtestvérek” eszményt és Nagy László igazát bizonyítja: „szomszédaink szellemi értékeit szeretjük és tiszteljük a létfontosságú megértés jegyében.” További számos munkás, boldog évet kívánok a horvát–magyar irodalmi kapcsolatok professzorának – ad multos felicissimosque annos!